

УДК 657.6.012.16 [658.2+005.585]

ББК 65.290-2

Перевозова І.В.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЕКОНОМІКО-ЕКСПЕРТНОЇ СИСТЕМИ В СИСТЕМУ КОНТРОЛІНГУ ПІДПРИЄМСТВА

Івано-Франківський національний університет
нафти і газу,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра обліку і аудиту,
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15,
тел. : 03440137,
e-mail: oa@nung.edu.ua

Анотація. У статті проведено дослідження імплементації економіко-експертної системи, яка спрямована на розкриття та приведення в дію всіх джерел і резервів інтенсифікації розвитку підприємства, уникнення/запобігання помилок на основі комплексного використання взаємопов'язаних економічних, соціальних, науково-технічних, організаційних чинників у контексті підвищення ефективності системи управління підприємством для беззаперечного підвищення якості реалізації метафункції контролінгу.

Ключові слова: економіко-експертна система, контролінг, підприємство, управління.

Annotation. The article studies implementing economic expert system that aims at detection and actuation of all sources of reserves and the intensification of the company, to avoid/prevent errors based on the integrated use of interrelated economic, social, scientific, technical, and organizational factors in the context of increasing efficiency of enterprise management system to improve the quality of unquestioning implementation objective function of controlling.

Keywords: controlling, economic-expert system, enterprise, management.

Вступ. Однією з характерних ознак забезпечення конкурентоспроможності української економіки в сучасних умовах є інтелектуалізація систем менеджменту підприємства, а її передумовою – ефективне використання та примноження інтелектуального потенціалу. Але ця потреба є не тільки вітчизняним завданням до вирішення: “Світ динамічно розвивається. З’являються нові виклики не лише перед нашою країною, а й перед світом загалом. І ці виклики мають бути забезпечені якісними кадрами” [1].

Тривалий процес реформування економіки України, суттєві перетворення в діяльності господарюючих суб’єктів об’єктивно передбачають обов’язковість взаємодії ринкових процесів, їх державного регулювання та адекватних управлінських реакцій. Розвиток економіки й бізнесу в останні роки відбувається на фоні швидких змін навколишнього середовища та високих темпів збільшення обсягів інформації: час й інформація перетворюються на вирішальні фактори конкурентної переваги підприємства, вимагаючи прямого й негайного реагування з боку управлінського персоналу підприємств. “Якщо компанія, що випускає або поширює продукцію, здатна відреагувати на ринкову ситуацію не за кілька тижнів, а за кілька годин, то, по суті, вона вже стає компанією, що займається послугами щодо пропозиції цієї продукції” [2, с.12]. Водночас “високотехнологічні деструкції віртуальної економіки як прояв міждержавної взаємозалежності не лише економіко-політичного, а й позаекономічного характеру, що супроводжуються ігноруванням багатьох цивілізаційних імперативів, створюють глобальні проблеми та реальні загрози світовій фінансовій системі” [3]. Відповідно, конгломеративна диверсифікація всесвітньої економіки в цілому, зокрема й економіки України, спонукає до потужної активізації набутих людьми освітніх і професійних навичок не лише в суспільному відтворенні, а й у формуванні механізмів тінізації отриманих ними

в процесі діяльності доходів, уникнення оподаткування тощо. Отже, в умовах невизначеності, динамізму, викривленої подачі інформації щодо обставин, умов господарювання (і, як наслідок, тенденційного її сприйняття) підвищується ризик прийняття управлінським персоналом хибних рішень стосовно діяльності підприємства, особливо це стосується великих корпорацій, холдингів, підприємств з розгалуженою організаційно-виробничою структурою.

Постановка завдання. Метою проведених досліджень, окремі результати яких наводяться в нашій статті, є актуалізація імплементції економіко-експертної системи в систему управління підприємством для беззаперечного підвищення якості реалізації метафункції контролінгу.

Результати. Значна кількість вітчизняних та іноземних науковців і практиків присвятили свої роботи дослідженню факторів, що впливають на прийняття управлінських рішень [4–17], виділяючи основними з них інтелект і кваліфікацію особи, середовище прийняття рішень, інформаційні обмеження, психологічні обмеження, взаємозалежність рішень.

Динамізм і невизначеність навколишнього середовища підвищують імовірність прийняття неоптимальних управлінських рішень не тільки за браком часу для детального аналізу ситуації, а й за браком достатнього рівня кваліфікації працівників підприємства. Слід зазначити, що прийняття й обґрунтування і, як наслідок, виконання управлінських рішень економіко-фінансового характеру мають відповідати загальнодержавним нормам і критеріям, що корелюють із цілями господарської діяльності самого суб'єкта господарювання. А отже, набирають дедалі більшої актуальності в частині прийняття управлінських рішень питання управління підприємством, що зумовлені обмеженістю вибору моделей управління, відсутністю визначеної процедурної регламентації їх реалізації, вузьким діапазоном релевантної для прийняття рішення інформації, а також високим рівнем уніфікації автоматизованих систем управління та суперечливим набором ефективних критеріїв оцінки об'єктів управління. Для вирішення зазначених проблем найбільш застосовуваними є ідеї контролінгу, який у контексті управління визнається “системною концепцією інформаційно-аналітичного та методичного забезпечення процесів планування, контролю, аналізу та прийняття управлінських рішень з метою успішної реалізації цілей підприємства, що реалізується у стратегічному та оперативному форматі” [18].

Поняттю елементів, структури системи контролінгу, проблемам інтеграції в нього управлінських функцій присвячені праці зарубіжних учених А.Дайле, Х.-Ю.Кюппера, Р.Манна й Е.Майєра, В.Ньюмана, Г.Ортмана, Г.Піча, Т.Скоуна [22], І.С'юрца, Д.Хана [23; 24], П.Хорвата [25], Х.Фольмута, Д.Шнейдера, І.Шрайога, Х.Штайнмана та ін., серед російських авторів відзначаються роботи Н.Данілочкіної, А.Кармінського, Н.Оленєва, А.Примака, С.Фалько, М.Слущкіна та ін. Серед вітчизняних учених найбільший внесок у розвиток теоретико-практичних основ контролінгу зробили Ф.Бутинець, О.Оліфіров, С.Петренко, В.Петренко, В.Прохорова, М.Пушкар, В.Ткаченко, Ю.Яковлев та ін. Водночас “етап теоретичного осмислення поняття контролінгу супроводжувався дискусіями, які не припиняються і сьогодні” [19]. Саме розвиток економічних процесів спонукає до постійного вдосконалення системи управління підприємством, яка спрямована на координацію взаємодії всіх систем менеджменту й контролю, але водночас ставить вимоги до підвищення їх ефективності і, як наслідок, створив соціальне замовлення на гнучку й ефективну економіко-експертну систему в складі комплексної системи контролінгу (тотального управлінського контролінгу [20]), яка б могла забезпечувати ситуаційну адекватність прийняття управлінських рішень суб'єктами господарювання для забезпечення реальної економічної самостійності, конкурентоспроможності й стабільного положення на ринку.

Дія такої економіко-експертної системи спрямована на розкриття та приведення в дію всіх джерел і резервів інтенсифікації розвитку підприємства, уникнення/запобігання помилок на основі комплексного використання взаємопов'язаних економічних, соціальних, науково-технічних, організаційних чинників у контексті підвищення ефективності системи управління підприємством. Такий підхід у повному обсязі вкладається в розуміння функції контролінгу як рефлексії (усвідомлення й осмислення) управлінських рішень, у зв'язку із чим контролінг визнається методологією і методикою координації – метафункцією управління процесом прийняття рішень [20]. Водночас, підтримуючи позицію прихильників системоутворюючої ролі контролінгу в управлінні підприємством [20], контролінгу як управлінської метасистеми, що об'єднує в собі технологічні й евристичні складові інтелектуалізації управлінської праці, вважаємо за доцільне окреслення місця економічної експертизи як інструментарію контролінгу для беззаперечного підвищення якості реалізації його метафункції. Кожна зміна, що вводиться, має бути спрямована на посилення певного фактора потенціалу підприємства при обов'язковому непослабленні інших [21, с.59], тому введення такої підсистеми на підприємстві значно посилить обґрунтованість управлінських рішень, орієнтованих на ефективне управління бізнес-процесами підприємства та забезпечення стратегічної перспективи розвитку підприємства, його конкурентоспроможності [23].

Поняття деривації “формалізація процесу прийняття рішень” визначає наявність стандартного набору певних процедур, цільове спрямування якого в забезпеченні повторюваності дій для досягнення логіки висновку. Саме в такий спосіб здійснюється зниження ризику прийняття неадекватних рішень і нівелюється суб'єктивізм такого прийняття. Управління знаннями й інформацією “як сукупність стратегічних та оперативних зусиль, спрямованих на збільшення і підвищення ефективності використання інтелектуального капіталу ... з метою підвищення результативності діяльності” [22, с. 126] визначається як один з найбільш перспективних напрямів сучасного менеджменту та предмет контролінгу. Водночас, незважаючи на формалізацію здійснених підприємством різних видів діяльності, бізнес-процесів, окремих господарських операцій та стандартизацію процесів управління, повне уникнення суб'єктивних ризиків у процесі прийняття й реалізації управлінських рішень неможливе. Саме поняття метасистеми передбачає різноманіття варіантів її структурної побудови, складну топологію зв'язків між окремими її структурними елементами, одночасно сама будова такої системи, її функціонування прямо залежить від інтелекту, досвіду та компетенції осіб, які нею користуються.

Висновки. Проведені дослідження дозволили визначити глибину проблемного поля імплементації економіко-експертної системи, яка спрямована на розкриття та приведення в дію всіх джерел і резервів інтенсифікації розвитку підприємства, уникнення/запобігання помилок на основі комплексного використання взаємопов'язаних економічних, соціальних, науково-технічних, організаційних чинників у контексті підвищення ефективності системи управління підприємством для беззаперечного підвищення якості реалізації метафункції контролінгу.

1. Мірошніченко Ю. Від якості освіти в університетах залежить якість політики держави в усіх сферах. Інтерв'ю представника Президента України у Верховній Раді, народного депутата України Юрія Мірошніченка [Електронний ресурс] / Ю. Мірошніченко. – Режим доступу : http://osvita.ua/vnz/high_school/24026/print/.
2. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли / Бил Гейтс. – М. : ЭКСМО-ПРЕСС, 2001. – 477 с.
3. Резнікова Н. Тенденції та перспективи розвитку світової економіки: регіональний аспект [Електронний ресурс] / Н. Резнікова. – Режим доступу : <http://www.personal.in.ua/article.php?id=359>.

4. Должанський І. З. Управління потенціалом підприємства : навчальний посібник [Текст] / І. З. Должанський. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 362 с.
5. Малиненко В. Е. Упевненість при прийнятті рішень [Текст] / В. Е. Малиненко // Проблеми науки. – 2008. – № 7. – С. 17–21.
6. Мельникова О. А. Особливості праці управлінського персоналу та їх вплив на мотивацію праці [Текст] / О. А. Мельникова // Формування ринкової економіки. – 2005. – № 3. – С. 385–394.
7. Нарейко В. Розробка управлінського рішення [Текст] / В. Нарейко // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 60–63.
8. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу : навчальний посібник [Текст] / В. А. Савченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 351 с.
9. Стахів О. Система оцінювання управлінських рішень в контексті контролю якості за міжнародним стандартом ISO 9001 [Текст] / О. Стахів // Персонал. – 2006. – № 9. – С. 68–72.
10. Хукаленко П. Л. Всебічна об'єктивна оцінка факторів, що впливають на процес прийняття рішень [Текст] / П. Л. Хукаленко // Фінансовий контроль. – 2004. – № 4. – С. 49–51.
11. Чашина О. Ю. Новий підхід до прийняття управлінських рішень на основі концепції якості [Текст] / О. Ю. Чашина // Проблеми науки. – № 4. – С. 13–16.
12. Петренко В. П. Проблеми інтелектуалізації управління: інтелектуальна модель особи керівника [Текст] / В. П. Петренко. // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2007. – № 6. – Т. 1. – С. 43–46.
13. Петренко В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах : наукова монографія [Текст] / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 352 с.
14. Петренко В. П. Інтелектуальні ресурси соціально-економічних систем: аспекти інноваційного управління : монографія [Текст] / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ : ПП Курилюк, 2009. – 196 с.
15. Виноградський М. Д. Організація праці менеджера. : навчальний посібник / М. Д. Виноградський, О. М. Шканова. – К., 2002. – 518 с.
16. Карданская Н. Л. Основы принятия управленческих решений / Н. Л. Карданская. – М. : Русская Деловая Литература, 1998. – 288 с.
17. Литвак Б. Г. Разработка управленческого решения : учебник / Б. Г. Литвак. – 3-е изд., испр. – М. : Дело, 2002. – 392 с.
18. Гребешкова О. М. Стратегічний контролінг в системі управління підприємством / О. М. Гребешкова, О. О. Кузенко // Проблеми економіки та управління. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2010. – Вип. 683. – С. 205–209.
19. Карцева В. В. Еволюція розвитку контролінгу: історичний та сучасний аспекти / Карцева Вікторія Володимирівна // Економіка Крима. – 2010. – № 4 (33). – С. 165–170.
20. Швидкий Е. Контролінг як технологія інтелектуалізації управління бізнес-процесами на підприємствах / Е. Швидкий // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 1 (34). – С. 115–119. – (Фінансово-обліково-аналітичні аспекти).
21. Контроллинг как инструмент управления предприятием / [Е. А. Ананьина, С. В. Данилошкин, Н. Г. Данилошкина и др.]; под ред. Н. Г. Данилошкиной. – М. : Аудит, ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 279 с.
22. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / [А. М. Карминский, Н. И. Оленев, А. Г. Примаков, С. Г. Фалько]. – М. : Фин. и стат., 2002. – 256 с.
23. Слуцкий М. Л. Аналитические аспекты контроллинга : учебное пособие / М. Л. Слуцкий. – С. Пб. : СПбГУЭФ, 2003. – 114 с.
24. Слуцкий М. Л. Исследование основных аспектов взаимодействия контроллинга и менеджмента: Препринт / М. Л. Слуцкий. – С. Пб. : СПбГУЭФ, 2003. – 43 с.
25. Гончарук В. А. Развитие предприятия / В. А. Гончарук. – М. : Дело, 2000. – 208 с.
26. Мазур И. И. Реструктуризация предприятий и компаний : справ. пособие / И. И. Мазур, В. Д. Шапиро и др.; [под ред. И. И. Мазура]. – М. : Высшая школа, 2000. – 587 с.
27. Перевозова І. В. Економічна експертиза як інструментарій підвищення довіри до інформації щодо діяльності підприємств НГКУ / Ірина Володимирівна Перевозова // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва : матеріали Междунар. науч.-практ. Інтернет-конф., 14–15 нояб. 2013 г. – Дніпропетровськ : Герда, 2013. – 235 с. – (Серія “Економіка і фінанси”).

References

1. Interview by Yuriy Miroshnichenko. “The quality of education at universities depends on the quality policy in all areas”. *Interview of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada and People’s Deputy of Ukraine Yuriy Miroshnichenko*. Web. 29 Mar. 2014. <http://osvita.ua/vnz/high_school/24026/print/>.

2. Gates, Bill. *Business the Speed of Thought*. Moscow: EKSMO PRESS, 2001. Print.
3. Reznikova, N. "Trends and prospects for the world economy : a regional perspective". N.p.. Web. 29 Mar. 2014. <<http://www.personal.in.ua/article.php?id=359>>.
4. Dolzhansky, I. *Enterprise management capabilities : a tutorial*. Kyiv: Center studies. 1-re, 2006. Print.
5. Malynenko, V. "Confidence in decision-making". *Problems of science*. 7 (2008): 17–21. Print.
6. Melnikov, O. "Features work management personnel and their influence on work motivation". *Formation of a market economy*. 3. (2005): 385–394. Print.
7. Nareyko, B. "Development of management decision ." *Economy and State*. 1. (2009): 60–63. Print.
8. Savchenko, A. *Management of Staff Tutorial*. Kyiv: MBK, 2002. Print.
9. Stakhiv, A. "Assessment and evaluation of management decisions in the context of quality control according to international standard ISO 9001". *Staff*. 9. (2006): 68–72. Print.
10. Hukalenko, P. "Comprehensive objective assessment of factors that influence the decision-making process." *Financial control*. 4. (2004): 49–51. Print.
11. Chashyna, O. "New approach to decision- making based on the concept of quality". *Problems of science*. 4. 13–16. Print.
12. Petrenko, V. "Intellectualization of issues : intellectual model represented by the". *Journal of Khmelnytsky National University. Economics*. 6.1 (2007): 43–46. Print.
13. Petrenko, V. *Process Control intelektokorystuvannya in socio- economic systems : scientific monograph*. Ivano-Frankivsk: New Star, 2006. Print.
14. Petrenko, V. *Intellectual resources of socio-economic systems : aspects of innovation management : monograph*. Ivano-Frankivsk: PP Kuryliuk, 2009. Print.
15. Vinogradsky, M., and Shkanova A. *Labour Organization Manager : Tutorial*. Kyiv: 2002. Print.
16. Kardanskaya, N. *Basics of management decisionsny* . Moscow: Russian Business Books, 1998. Print.
17. Litvak, B. *Development management solutions : the textbook*. 3-rd ed. Moscow: Delo, 2002. Print.
18. Grebeshkova, A. "Strategic controlling of enterprise management system". *Problems of Economics and Management. Journal of National University "Lviv Polytechnic"*. 683 (2010): 205–209. Print.
19. Kartseva, V. "Evolution of Controlling : historical and contemporary aspects". *Economy Crimea*. 4.33 (2010): 165–170. Print.
20. Shvydkyy, E. "Controlling how fast technology intellectualization of business process management firms". *Galician Economic Journal*. 1.34 (2012): 115–119. Print.
21. Goncharuk, V. *Enterprise Development* . Moscow: Delo, 2000. Print.
22. Mazur, I., Shapiro, D., et al. *Restructuring of enterprises and companies : Ref. Benefit*. Ed. I. Mazur. Moscow: Higher School, 2000. Print.
23. Perevozova, Iryna. "Economic assessment as a tool to increase confidence in information regarding the companies OGSU". *Title of the Proceedings: Document Internat. nauch.-practical. Internet-conference*. Dnepropetrovsk: Gerd, 2013. Print.

Рецензенти:

Гораль Л.Т. – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, директор Інституту економіки та управління в нафтогазовому комплексі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника".